

Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызы

Муниципалдыг бюджеттиг ниити өөредилге чери Кара-Чыраа ортумак школазы

ШМК-ның хуралыга корген
Протокол № 1
Ооржак /Ооржак А.К./
«   »   2023 ч.

Директорнуң өөредилге
талазы-биле оралакчызы
чөшпээрэн Коч
/Кара-оол Р.Ю./
«   »   2023 ч.

Школа директорунун
дугаарлыг доктаалы-биле
бадылаан.
Ондар /Ондар О.В./
«   »   2023 ч.

Тыва чогаал эртеминге ажылчын программа

Класс: 8

Өөредилге номунуң автору, ады, үнген чылы: М.А. Кузугет, Л.Х. Ооржак. Тыва чогаал.

8 класс. Кызыл, 2022

Ажылчын программаны
тыва дыл, чогаал башкызы
Ондар О.В. кылган.

Тайылбыр бижик.

Программаны тургузарда удуртулга болган документилер.

Ажылчын программаны Россия Федерациязының 2012 чылдың декабрь 29-та үнген 273-ФЗ дугаарлыг «Өөредилге дугайында» Хоойлузунга, 2015 чылдың декабрь 31-де үнген 1577 дугаарлыг өскерлиишкиннер кирген ортумак болгаш ниити өөредилгениң федералдыг өөредилге стандарттарынга, тус черниң бюджеттиг ниити билигниң өөредилге чери Чадана хоорайның 1 дугаар ниити билиг ортумак школазының Уставы ёзугаар тургустунган башкының ажылчын программазының дугайында саавырга үндезилээн.

Тыва чогаал эртемниң ужур-утказы

Тыва чогаал – Тыва Республиканың школаларында кол эртемнерниң бирээзи. Ону өөредириниң кол сорулгазы - аас чогаалы-биле чоок таныштырбышаан, чогаалды амыдырал-биле холбап, сайгарып билир; чогаалдың кандыг-бир тодаргай хевирин өске жанр-биле деңнеп, ылгалдарын тодарадып билир; аңаа хамаарыштыр бодунуң бодалдарын шын, тода илередип билир...кижини хевирлээри.

Тыва чогаалдың өзээн национал литератураның фондузунда кирген чогаалдар тургузуп турар. Уругларның делегей көрүүшкүнүн, эстетиктиг негелделерин, хамааты туружун хевирлевишаан, бодунга болгаш долгандыр турар хүрээлелге чөптүг хамаарылгалыг, шүгүмчүлелдиг болурун чогаал кижизидер. Чечен чогаал-биле харылзаа угаап боданырының арга-шинээн сайзырадыр, чогаалчының делегейи-биле, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныжары болур.

Чечен чогаалда уран сөстүң дузазы-биле чураан амыдыралдың илереп келирин чүгле сеткил хөлзээшकिनниг эвес, а медеделди-биле сайгарып билир кылдыр өөредир. Чечен чогаалды төөгү, философия, психология, педагогика, уран чурулга эртемнери-биле чергелештир көрүп турар. Ону «кижи дугайында эртем», «амыдыралдың ному», «уран-чечен шинчилел» деп адап турары анаа эвес.

8 класска тыва чогаалды өөредириниң кол сорулгалары:

Өөредиглиг:

- аас чогаалының жанрларын бот-боттарындан тускайлап;
- чогаал теориязының эге билиглеринге даянмышан, сөзүглелдин уран-чеченин, онзагай талаларын сайгартып, ону орус болгаш өске-даа чоннарның литератураларында чоок уткалыг чогаалдар-биле деңнеп;

- чогаалдың утказын эдерти чугаалап, ында болуушкуннарга хамаарыштыр бодунуң бодалын тлередип, чижектер-биле бадыткап өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң меделердиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;

- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайзырадыр;

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;

- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;

- ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;

- номчулгага сонуургалдыг кижини кижизидери.

«Төрөөн чогаал» деп эртемниң школаның өөредилге планында туружу Федералдыг базистиг өөредилге планында Россия Федерациязының бүгү-ле школаларына төрөөн чогаалды албан өөренири көрдүнгөн. Ооң иштинде күрүнениң федералдыг өөредилге стандарттарының (КФӨС) негелдезин ёзугаар 8 класска тыва чогаалга 2 шак көрдүнгөн (вариант 4). Ынчангаш чылда ниитизи-биле 68 шактың дургузунда уруглар ук эртемни өөренир.

8 класска төрөөн чогаал эртемниң тургузуу

8 класска өөреникчилерниң номчулга культуразын улам бедидип, чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр үези: долгандыр турар амыдыралды эскерип, ону сайгарып, чогаалчыларның намдарындан төөгү ужур-уткалыг арыннарын өөредип, чогаалдарның утказын делгем сайгарып өөренир. Программаның кол кезээнге элээди уругларның назы-харына дүүштүр чидиг айтырыглар көдүргөн мөзү-бүдүш, этика темаларына бижээн чогаалдар турар. Чечен чогаалга кижини, ооң иштики делегейин чуруурунун аргаларын көргүскен чогаал теориязының айтырыгларын өөренирн. Сөзүглелди бот-угланышкынныг сайгарар, чогаалдарны сөстүң уран чүүлүнүн онзагай хевири кылдыр үнелеп билирин чедип алыр.

Чогаал дугайында сөс – 1ш.

Номчулга аргазының хыналдазы – 1ш.

I. Таңдым турда, таңдаш-ла мен -17ш.

II. Тараам турда, тодуг-ла мен -6ш.

III. Кижичурттуг, куш уялыг – 17ш.

IV. «Авай, авай, авайымны...» - 9ш.

V. Кижичо болуру чажындан – 12ш.

Номчулга аргазының хыналдазы – 1ш.

Чыл дургузунда өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары-4ш

8 класстың өөреникчилериниң билиинге негелделер:

- чогаалдың бижиттинген үези-биле харылзаазын тодарадып билири;
- чечен чогаалдың темазын, идеязын, сюжедин, композициязын тодарадып шыдаар;
- чогаалда көдүргөн чидиг айтырыгны тодарадып билир;
- чогаалдарның бүгү аймактарын болгаш хевирлерин аянныг номчуур;
- чогаал сөзүглелиниң планын тургузуп билир, ону ёзугаар аас-биле азы бижимел-биле үнелел берип шыдаар;
- дылдың уран чурумалдыг аргаларын тодарадып, оларның чогаалга ужурдузазын тайылбырлап билир;
- литературлуг терминнер словарьларын, энциклопедияларны ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалдарынга даянып, чараш мөзү-бүдүштүг, бедик культуралыг болур...

8-ки класстын тыва чогаал кичээлдеринин календарь-тематиктик планы.
ПЛАНИРОВАНИЕ УРОКОВ ТУВИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В 8 КЛАССЕ

Ному: 8 кл. ништи ооредилге черлеринге / М.А. Кужутет, Л.Х. Ооржак. Тыва чогаал. 8 класс. Кызыл, 2022

Ооредилге планы-биле иштүү- 68 шак. Неделяда - 2 шак.

№	Кичээлдин темазы.	Шакты	Кичээлдин чутула билиглери.	Кичээлге ажыл хевир	Кичээлдин хевир	Онаалга	Эргтирер хүнү	
							план	.факт
1	Кирилде кичээл. Чечен чогаал дугайында сос.	1	Эрткен класстарга ооренген чогаалдар, оларнын авторлары база чогаал теориязы. Чаа эгелзэн ооредилге чылында литератур кичээлдеринин сорулгалары, шээжилээр, класстан дашкаар номчуур чогаалдар, номчучулар конференциялары, литературлуг кижээлдер, экскурсиялар, ужуражылгалар, болгумнер, чогаалдыкчы каттыжышкыннар дугайында беседа. 8-ки класстын оореникчилеринин чорудар аас болгаш бижимел ажылдары: кол-кол мергежилдер болгаш чанчылдары.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа чуул тайылбырынын кичээли.	Конспект ар. 3-4	06.09	
2	С. Сарыг-оол «Улуг-Хемим».	2	Чогаалчы дугайында сактышкынныг беседа.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	1) Чаа чуул тайылбырынын кичээли. 2) Быркыглаашкын.	Шулуглелдин уран-чеченин сайгарар. Айтырылгалар ар. 68.	08.09 13.09	
3	Чогаалчы сактышкынныг беседа. 1,2,3,4,5-ки эгелернин сайгарылгазы. 5-9-ку эгелернин сайгарылгазы.		«Улуг-Хемим» деп шулуулел С. Сарыг-оолдун кижик болгаш бойдус дугайында ханы болашкыннарнын туннели. Чогаалда Улуг-Хемин куска база чайгы пейзажтары, оларнын авторга эргими, амыдыралга янзы-янзы ужуур-дузалыг турганы. Амгы Улуг-Хемин эриинде чаартылгалар, оон унун чурттааннарнын ниитилел байдалдарынын чаагайжааны. Шулуулелде авторнун омур-хевир, кыска намдары, уран-чечен чурумалдар, миннишкиннер, сумелер, бадьтгалдар. «Улуг-Хемим» деп чогаалдын шулук тургузуу болгаш дылы.					
4	Ч/с. Чурук-биле ажыл.	1	Улуг-Хемин пейзажынга хамаарыштыр чурук чуруур.	Чогаалдыкчы ажыл.	ЧСК.	Чогаалдыг «Кустун байлаа»	15.09	

5	ЧТ. Шулуглел дугайнда билиг.	1	Шулуглел дугайнда ооредигин кол-кол негедделери болгаш оларны «Улуг-Хемимде» илереткени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Конспект ар. 13	20.09
6 7	Ю. Кюзегеш «Дыг».	2	Ю Кюзегештин чогадыкчы намдарындан чогадыкчы барымдаалар база оон чогаалдарындан оорентген шулуктер дугайында чугаа. «Дыг» деп шулук – чогаалчынын бойдус дунайында лириктиг чогаалдарынын бирээзи. Ында дириг бойдустун болуушкуннарынын каракка козулбес нарын харылзааларын коргускени. Дыг – чернин, дээрнин, хуннун харылзаачызы. Оон дамдыларны дозуп ижип, херелдерни бурулерге синирип ап, черже дамчыдып, дагжап, иези Чер-биле сумележип турары. Кижинин бойдусту дыннап билир салым-чаяанны. Шулукте диригжидилгени делгеренгей ажыглааны; сес, алды одуругларны строфалар кылдыр эптеп чогаатканы. Ажылаттынган аяннажылгалар.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Номчуур.	22.09 27.09
8 9	Ю. Кюзегеш «Чоон чуктун кижизи мен».	2	Авторнун «чоон чук» деп билинин утказы. Шулукте Тыванын пейзажындан оон чурттакчызынын салым-чаяанынын, чанчылдарынын укталып буткени; бойдусту дыннап, анаа чоруп, ону ажыглап билيري. Шолээн, серин, делгем тайга, хову чурттап чораан тыва кижинин кумзат, ноян кижилерге эштенчилеп, чиргилчин дег аас-кежикти кузеп чорааны. Торе багы феодализмни чылча шалкан ажылчыннын, тараачыннын – Россиянынын улустарынын дунмазы болу бергени. Оон ооредилге, ажыл-биле оннуктежип, «ынакшылды, найыралдын ырын ырлап дорукканы, ораннар болгаш соок-язы ылгавазы, чоптуг чорук дээш демислчилдерни деткиир соруу.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Доктадыр.	29.09 04.10
10	Доржу М.Б. «Даг эзир»	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Номчуур.	06.10

11	Сюрюн-оол С.С. Ырла, Хемчик	2	Шулуктун тема, идеясы. Уран-чечен аргалары илереткени. Авторнун кол бодалы.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Шулуктун сайгарылгазын кылгыр.	11.10 13.10
12								
13	Кенин-Лопсан М.Б. Хүтүн ужары	1	Шулуктун тема, идеясы. Уран-чечен аргалары илереткени. Авторнун кол бодалы.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Шулуктун сайгарылгазын кылгыр.	18.10
14	К-Э.К. Кудажы «Танды кежи».	4	Ук чогаалдын кол утказы. Тема, идеясы, композициясы, сюжеди. Уран-чечени.	Ном-биле ажыл.	ЧСК.		Номчуур.	20.10 25.10 27.10 08.11
15								
16								
17								
18	Байсалова З.С. Тайга ээзи	2	Ук чогаалдын кол утказы. Тема, идеясы, композициясы, сюжеди. Уран-чечени.	Ном-биле ажыл.	ЧСК.		Номчуур.	10.11 15.11
19								
20	З. Намзырай. Дуруяалыг шөл	1	Тыва херэжечен чогаалчыларнын аразында ук чогаалчынын чогаалдарынын дугайында башкынын илеткели. Ук шулук авторнун эн эки чогаалдарынын бирээзи. Авазы-биле эргенин-не эскерген куштары. Кузун дуруяаларнын ужул чоруп турары. Авазынын чагы. Дуруяалар эжеш куштар деп чугаа.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Доктаадыр.	17.11
21	К. Кудажы «Тараа». Чогаалчы дугайында сос. «Тараа» - чогаалчынын бирги улуг тоожузу. 1-2-ги эгелернин сайгарылгазы.	1	Чогаалчынын баштайгы чечен чугаалары. «Тараа турда тодуг-ла мен» деп эпиграфтын тайылбыры. «Тараа» - К. Кудажынын бирги улуг тоожузу. Оон эгезинде болгаш соолунде кол маадыр Тарак-оолдун амгы уеде будуруп чоруур ажыл-херээн, нийтилел байдалын коргускени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Айтырылгар арын 78, дыннадыг кылгыр.	22.11
22	К. Кудажы «Тараа» 3-4-ку эгелернин сайгарылгазы. Тараа - амыдыралдын, найралдын, демиселдин унер достеринин бир кол чылдагааны деп бодалдын илереттингени.	1	Чогаалдын кол маадырынын ачазы Суваннын Тывага улусчу революция тилээринин мурнунда амыдыралынын база бодунун адазы-биле Хурен-Чейсеннин нуутулунге алыскаш, ак солааннарнын холунга киргенинин болгаш Ус-Аксынын тараачынарнын оон амы-тынын алганынын дугайында чугаазы. Тараа - амыдыралдын, найралдын, демиселдин унер достеринин бир кол чылдагааны деп бодалды тоожуда илереткени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	чуул	Номчаан чуулунун утказын бижиир.	24.11

23	К.Кудажы «Тараа» - туннел кичээл. Кол темазы, кол идеясы. Маадырларнын характеристикасы. Чогаалда чорулдээлер. Чогаалда кирген уран-чечен аргалар.	1	«Тараанын» кол-кол омур-хевирлери, оларнын берге салымдан революциянын ачызында аас-кежиктиг орукче киргени. Тоожуда болуушкуннарнын девискээри. Чогаалдын уран-чечени болгаш дылынын солун талалары.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Туннел кичээл.	Чогаалда эгелерге план тургузар.	29.11
24	Неверов А.С. Аыштыг-чемниг Ташкент хоорай	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеясы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа чуул тайылбырынын кичээли.	Номчуур.	01.12
25 26	А. Үержаа. Ажыл	2	Авторнун ажылды унелеп коргускени. «Күш-ажыл кижинин каастаар» деп улегер домактын утказы.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа чуул тайылбырынын кичээли.	Ажыл-иш дугайында улегер домактар чыып бижиир. Оларнын тайылбырын бижимел-биле кылыр.	06.12 08.12
27	К-Э.К. Кудажы. Кымыскактар	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеясы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа чуул тайылбырынын кичээли.	Номчуур. Сюжедин тургузар.	13.12

	В. Кок-оол «Самбажык». Чогаалчы дугайында сос. «Самбажык» - драма. 1-ги кожеге, 1-ги коргузуг. Маадырларнын аразында конфликт.	1	Чогаалчынын чогаадлыкчы оруунун дугайында сактышыкынын чугаа: социал байдалы, ооренип чораан черлери, башкылары, будуруп чораан ажылдары, ойнаан рольдары. «Самбажык» - драматургтун тоогучу езу-биле угаап бодаашкыннарынын ханылаанын илереткен драма. Бирги кожегеде 19 вектин тончузунде тыва улустун амыдыралга чоптут чорук дээш демиселинин куштелгени, оон баштыннарын феодалдыг эрге-чагырганын тудуп хоруп, эрэр шаажы-биле кезедир деп оралдажып турганын, чоннун анаа удурланышыкынын коргускени. Карачал чоннун куш-ажылынын, салым-чаяанынын ачызында феодалдарнын байып келгени. Алдын, монгуннун кижилерни тооредип эгелей бергени. Бай ангынын тергииделинин куштелгенинге, моральдыг самыралдын кедерээнинге угаан-сарыылдыг кижилернин удурланышыкыны. Оларны 60 дургун деп адай бергени. Алдан дургуннарнын кол сорулгазынын «бистер дургуннар эвес бис. Бистер шынныг хоойлу авыралдып турар улус бис» деп Самбажыктын состеринде илерээни. Ошпукайнын олгенинин символиктиг утказы. Алдан маадырларны чоннун деткип турганы.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Онаалглар ар.22	15.12
29	В. Кок-оол «Самбажык». 2-ги коргузуг. Эрге-чагырга тутканнарнын дамчыктыг амыдыралын чоннун уе-човуурунга оларнын чанчыгып калганы. Алдан маадырларнын хурээленинин озуп турганы.	1	Ийиги кожегеде эрге-чагырга тутканнарнын тамчыктыг амыдыралын чоннун уе-човуурунга оларнын паг-ла чанчыгып калганын коргускени. Ол чыргалдыг байдалды Самбажыктыг кезектин урээзинге эргеттеннернин дувуреп, аарып турары, оларнын тура халышыкынга удур чорудуп турган хемчеглери.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Онаалглар ар.33	20.12
30	В. Кок-оол «Самбажык» 3-ку коргузугтун сайгарылгазы. Алдан-маадырларнын турлаанда хун бурунун амыдыралы. Самбажыктын планы.	1	Алдан маадырларнын турлаанда хун бурунун амыдыралы. Удурланышкак талаларнын аразында демиселдин соолгу, шийтирлиг чадазынче шилчээни. Тыва феодалдарнын шериглеринин Кара-Дагга чедип келгени. Самбажыктын планы. Октуг, боолуг, соолгу тулчуушкун.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Онаалглар ар.43	22.12

31	В. Кок-оол «Самбажык» 4-5-ки коргузуглернин сайгарылгазы. Алдан-мадырларнын аштырганы.	1	Алдан маадырларнын аштырганы. Чаагай кызыл хаяанын чырыпкылынып келгеш, оже бээринин утказы.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Онааллар ар.48, 58	27.12
32	В. Кок-оол «Самбажык» - туннел кичээл. Маадырларнын характеристиказы. Чогаалда чорулдээлернин унген дозу. Чогаалда кирген уран-чечен аргашар.	1	«Самбажыктын» амгы уеде ужур-дузазы. Шинни уран-чечени. Чогаалдын дылы.	Ном-биле ажыл.	Быжыглаашкын.	Онааллар ар.62, 63	29.12
33	С. Сарыг-оол. Чечен биле белекмаа	3	Чогаалчы болгаш оон чогаалдары дугайында беседа. Чогаалдын бижиттинген тоогузу.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	немелде чыыр. материал	10.01 12.01 17.01
34							
35							
36	Ч.Т. Шии дугайында билиг.	1	В. Кок-оолдун «Хайыраан бот», «Самбажык»; С. Сарыг-оолдун «Чечен биле Белекмаа»; К. Кудажынын «Он бир», «Долуманын хуулгаазыны»; С. Пюрбюнун «Шылгалда», «Ынакшылды камнаар херек» деп чогаалдарынын ылгавыр талаларынга чоленип, теориялык биллигни тайылбырлар.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Конспект ар. 64	19.01
37	Шиллер Ф.И. Кара сагыш болгаш ынакшыл	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур.	24.01
38	А. Уержаа «Уш чус харлыг кырган кускуннун чагы»,	2	Авторнун шулуун чуге ынчаар адааны. Ачазынын берген чагыглары.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Ажыл-иш дугайында улегер домактар чыып бижир. Оларнын тайылбырын бижимел-биле кылыр.	26.01 31.01
39							
40	Өлчей-оол М.К. Телевир	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур.	02.02.
41	М. Ховалыг «Ыдыктаан тук». Чогаалсы дугайында сос. 1-3-ку эгелер. Дээди советтин 17-ги сессиязындан келген медээ. Далай-Ламанын ыдыктаан тугу.	1	Чогаалда болушкуннарнын ылап болган болушкуннар-биле деңнеп тургаш ук болушкуннарнын ылаптыгын тодаралдыры.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл	Чаа тайылбырынын кичээли.	Дыңнадыг белеткээр. «М. Ховалыг – альпинист»	07.02

42	М. Ховалыг «Ыдыктаан тук» 4-5-ки эгелер. Бор-Булак ховузунга Далай-Ламаны уткуп алганы. Альпинистернин шиитпири. Монгун-Тайгага тукту асканы.	1	Чуге ыдыктаан тукту асканы. Ону Далай-Ламаның ыдыктааны. Альпинистерге характеристика бээри.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл	Чаа тайылбырынын кичээли.	Тываның чуруур.	09.02
43	ЧТ. Барымдаалыг чогаалдар дугайында билиг.	1	Барымдаалыг чогаалдар дугайында билигни бээри. Чижектер.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл	Чаа тайылбырынын кичээли.	конспект	14.02
44	Дики Церинг. Мээн оглум Далай-Лама	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур.	16.02
45	С.А. Сарыг-оол. Херээжен	1	Чогаалчынын чогаадкчы намдары. Ук чогаалдын утказы: ава дугайында шулуктун маадырынын бодалдарынын ханызы, иезинин улусчу чагыгларын сагып, амыдыралынга ажыглап, херек кырында боттандырып чорууру. Аванын омур-хевирнин монгези, чырыткылыгы, хей-аыт кирикчизи.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли. Туннел.	Шулукту шээжилээр	21.02
46	С.А. Сарыг-оол. Авамның ынак оглу	1	Чогаалчынын чогаадкчы намдары. Ук чогаалдын утказы: ава дугайында шулуктун маадырынын бодалдарынын ханызы, иезинин улусчу чагыгларын сагып, амыдыралынга ажыглап, херек кырында боттандырып чорууру. Аванын омур-хевирнин монгези, чырыткылыгы, хей-аыт кирикчизи.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли. Туннел.	Шулукту шээжилээр	28.02
47	А.С. Пушкин. Тураскаал.	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур.	01.03
48 49 50	Е.Т. Танова. Иениң салым-хуузу	3	Чогаалчынын чогаадкчы намдары. Ук чогаалдын утказы: ава дугайында шулуктун маадырынын бодалдарынын ханызы, иезинин улусчу чагыгларын сагып, амыдыралынга ажыглап, херек кырында боттандырып чорууру. Аванын омур-хевирнин монгези, чырыткылыгы, хей-аыт кирикчизи.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли. Туннел.	номчуур	06.03

51	А. Даржай «Авамга».	1	Чогаалчынын чогаалдыкчы наамдары. Ук чогаалдын утказы: ава дугайында шулуктун маалдырынын бодалдарынын ханызы, иезинин улусчу чагыгларын сагып, амыдыралынга ажыглап, херек кырында боттандырып чорууру. Аванын омур-хевирнин монгези, чырыткылыгы, хей-аыт киирикчизи.	Башкынын тайылбыры. Ном- биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли. Туннел.	Чурук чуруур «Ие кижиниң овуру мөңгө»	13.03
52 53	М.М. Дуюнгар. Авамның тону	2	Чогаалчынын чогаалдыкчы наамдары. Ук чогаалдын утказы: ава дугайында шулуктун маалдырынын бодалдарынын ханызы, иезинин улусчу чагыгларын сагып, амыдыралынга ажыглап, херек кырында боттандырып чорууру. Аванын омур-хевирнин монгези, чырыткылыгы, хей-аыт киирикчизи.	Башкынын тайылбыры. Ном- биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли. Туннел.	Ава кижиниң овурун чураан орус болгаш делегей классикаларында чогаалдарны номчуур	15.03 20.03
54	З.А. Намзырай. Авам мени манап орап	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеясы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном- биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур.	22.03
55	Ч. Куулар «Шораан» 1-ги кезээ: «Човуланнын кончуун але», «Салымга канчап чагыртырыл».	1	Оолдун караа козулбес апарганы. Улаанут деп аарыг дугайында чугаа. Улусчу эмнээшкин- биле Шораанны эмнеп турганы. Чакыймаанын авазынын бурганнаар мурнунда уруунга чагыы. Эр кижинин чаяаттыгын салымын човалан долузу-биле кызагдап шыдавааны.	Башкынын тайылбыры. Ном- биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Улаанут деп аарыгнын эртемде тодаралдыгын тып бижиир. 1-ги кезекке план тургузар.	03.04
56	Ч. Куулар «Шораан»: «Шораан»: «Даайынын белээ», Шорааннын ыры-хогжумче хандыкшырынын эгези. 2-ги кезээ «Сандык ирейнин салдары».	1	Сотпанын Шораанга мандолина эккеп бергени. Кыргыс оглун чер кулактыг деп мактап турганы. Шорааннын ыры-хогжумче хандыкшып эгелээни. «Алдын-монгун дадарбас, хан торел каашпас» деп чугаанын утказы. Кыргыс, Багыр Чаа-Холден Шогур деп черже кошкени. Шораанга Сандактын салдарлыг болганы.	Башкынын тайылбыры. Ном- биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	2-ги кезекке план тургузар. Мандолинаның чуруун чуруур.	05.04
57	Ч. Куулар «Шораан»: «Кыштын оорункузу». Шорааннын ужук- бижикке ооренип турары. «Эдер-Куй».	1	Караа козулбес Шораан состерни кожултар апарганы. «Эртем чокта эрген база дун» деп улугер домактын утказы. Частын чоокшулап ораарынын демдектери.	Башкынын тайылбыры. Ном- биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	«Шорааннын чедишкннери» деп кыска чогаалдыг бижиир.	10.04

58	Ч. Куулар «Шораан»: «Агар-Элезин», «Байрлыг кыргачай», «Чолдун оруу – човуланнын ызы»: Сандак ирейнин Шораанга белек бергени. Чолдун оруу – човуланнын ызы-биле элээни.	1	Кежээкинин хунунун чурумалын чурааны. Сандак ирей биле Шорааннын Агар-Элезинге кылган чуулу. Шораанга Сандак ирейнин белээ. Шораанны школага чедиргени. Класска баштайгы кичээлинин канчаар эрткени.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Ужук-бижик дугайында үлөгер домактар тып бижиир.	12.04
59	Ч. Куулар «Шораан» - туннел кичээл. Кол темазы, кол идеялыг утказы. Маадырларнын характеристикказы. Чогаалда чорулдээлер. Чогаалдын уран-чечени. Сюжеттиг шугуму.	1	Тоожунун темазы, идеясы. Кол-кол маадырлары. Чогаалдын сюжетиди. Чогаалда чорулдээлер. Чогаалдын уран-чечени. Чогаалдын ниитилелге ужур-дузазы.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Туннел кичээл.	Солаан Базыр-оолдун ырларынын даңзызын тургузар.	17.04
60	К. Чамыян «Ханы дазыл». Чогаалчы дугайында беседа. Чогаалда амгы уенин социал айтырыгларын кодургени.	1	Чогаалчынын намдары болгаш чогаалчы ажыл-ижи. Ук чогаалда амгы уенин ортумаак школазынын амдыралында тыптып келген, нарын социал достуг айтырыгларны колгарып коргускени.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	«Башкы өөреникчинин аразында харылза» деп темага чогаалдыг-бодал	19.04
61	К. Чамыян «Ханы дазыл». 1-2-ги кезээ. Пар-оолдун оске классче шилчээни, оон чылдагааны. Башкынын оореникчилери дээш сагыш салышыккыны. 3-4-ку эгелер. Пар-оолдун багай чанчылдарга чанчыга бергени.	1	Ында чараш ажы-толду будулгаазынныг орукче углап, буянын ажыл-херекти буурадып турар арагалаашкын, оорлаашкын болгаш оске-даа кем-херек ундезиннерин илерткени. Оларны узуткаарынга коллективтин артык куштуу, анаа талантылыг, дуржулгалыг кижилерин киржилгезинин чугулазы. Пар-оол Эрендиктин салым-чолун шын орукче кагап эгдериинге Алексей Агар-оолдун ажыглаан боттуг аргалары. Амгы уеде ада-иелернин ог-булеге ажы-толду кижизидеринге ажыглап турар ажыктыг база буруу аргаларынын дугайында бодалдарны чогаалчынын шупу санал коргускенинин ужур-дузазы. Хой-Терек школазынын ажыл-амыдыралынын янзы-янзы байдалдарга кирип турганынын чылдагааннары.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Пар-оолдун овор-хевирин бижиир.	24.04
62	Чамыян «Ханы дазыл». Кол темазы, кол идеялыг утказы. Маадырларнын характеристикказы. Чогаалда чорулдээлер. Чогаалда кирген уран-чечен аргалар. Сюжеттиг шугуму.	1	Тоожуда Агар-оолдун, Ортунайнын, Хурбелдейнин, Пар-оолдун овор-хевирлеринин тускайлан талалары. Ук тоожуда авторнун ажыглаан чечен аргалары. Чогаалдын дылында солун сосстер, уран-чечен ролло.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Туннел.	Чогаалдын сюжеттиг шугумун тургузар.	26.04

63	Ч/с. Чогаалдыг-бодал «Бузурел».	1	Ук тоожуга даянгат, башкы кижинин овуру-хевирин чуруур.	Чогаалдыкчы ажыл.	ЧСК.	Бузурел деп сөстүн утказын словарьлардан ушта бижиир.	08.05
64	Л.Х. Ооржак. Өннүг кижиги	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур. Сюжедин тургузар.	15.05
65	А. Ховалыг Үш үне.	1	Чогаалдын тема болгаш идеязы. Кара-Дагнын чангылары, оон чуну биллип ап болуру. Алдан-маадырларнын тура-халышкынын чылдагааны, бастырып алганы. Чогаалдын уран-чечени.	Башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	«Алдан-маадырлар төөгүде балалбас исти арттырганнар» деп дыннадыг кылыр.	17.05
66	Гамзатов Р.Г. Дыл	1	Ук чогаалдын кол утказын билгени. Тема, идеязы, уран-чечени.	Беседа, башкынын тайылбыры. Ном-биле ажыл.	Чаа тайылбырынын кичээли.	Номчуур. Сюжедин тургузар.	22.05.
67	Туннел кичээл.	1	Чыл дургузунда ооренген чогаалдарга унелел бээри, сактышкынныг чугаа.	Ном-биле ажыл.	Туннел кичээл.	Чайгы онаалгалар.	24.05